

Studijų paskolų efektyvumo veiksniai

Rūta Bikulčiūtė

Edukologijos magistrė
Vilniaus universiteto Edukologijos katedra
Universiteto g. 9/1, Vilnius
El. paštas: ruta.bikulciute@gmail.com

Rimantas Želvyš

Profesorius socialinių mokslų (edukologijos) habilituotas daktaras
Vilniaus universiteto Edukologijos katedra
Universiteto g. 9/1, tel. (370) 5 266 7626
El. paštas: rimantas.zelvys@fsf.vu.lt

Aukštojo mokslo masiškumo tendencijos ir valstybinio finansavimo nepakankamumas paskatino aukštąsias mokyklas ieškoti alternatyvių finansavimo šaltinių. Vienas iš populiariausių yra studijų apmokestinimas. Šiomis sąlygomis, siekiant užtikrinti studijų prieinamumą, buvo atsigręžta į studijų paskolas, kurios suteikia galimybę studentams gauti lėšų studijų išlaidoms padengti ir leidžia valstybei taupyti lėšas. Studijų paskolų efektyvumo klausimas aktualus ir Lietuvoje, nes pagal dabartinį studijų finansavimo modelį, dalis studentų moka už studijas savo lėšomis.

Pagrindiniai žodžiai: studijų paskolos, išlaidų pasidalijimas, studijų finansavimas, studentų finansinė parama, efektyvumas.

Įvadas

Iki praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio aukštojo mokslo finansavimas daugelyje valstybių buvo išimtinai valstybės prievolė. Tačiau sparčiai daugėjant stojančiųjų į aukštąsias mokyklas ir plečiantis aukštojo mokslo sektoriui, finansavimo poreikis padidėjo ir valstybės nebeįėjė užtikrinti šios sistemos finansinio tvarumo. Dėl šios priežasties buvo atsigręžta į kitus galimus finansavimo šaltinius – darbdavius, labdaros ir paramos fondus, studentus ir jų šeimas. Pastarasis privatus finansavimo šaltinis – studentų (jų šeimų) lėšos – tapo populiariausiu studijų finansavimo diversifikavimo būdu.

Kadangi ekonominė aukštojo mokslo nauda asmeniui yra gerai žinoma, vis daugiau valstybių įveda mokesčius už studijas, šitaip perkeldami dalį studijų išlaidų ant studentų pečių. Tuo pat metu aukštosios mokyklos privalo išlaikyti stojančiųjų lygį¹, užtikrinti aukštojo mokslo prieinamumą ir lygias galimybes. Taigi ieškoma būdų palengvinti studentams šią finansinę našą. Šių dviejų tikslų suderinimas skatina diskusijas apie finansinės paramos studen-

¹ Vienas iš pagrindinių „Europa 2020“ tikslų, kad aukštąjį išsilavinimą turinčių 30–34 metų asmenų dalis padidėtų nuo 31 proc. iki 40 proc., nes žmogiškasis kapitalas yra suvokiamas kaip centrinė Europos konkurencingumo ašis.

tams priemonės ir vis dažniau šių diskusijų objektu tampa studijų paskolos. Būtent ši priemonė vertinama kaip galinti padėti tiek valstybei, tiek studentams išspręsti finansinius sunkumus. Studijų paskolų galimybės prisidėti prie aukštojo mokslo prieinamumo ir valstybės lėšų taupymo, šios priemonės efektyvumo užtikrinimas kelia daug diskusijų tiek politiniu, tiek techniniu lygmeniu.

Diskusijų apie studijų paskolas vyksta ir Lietuvoje. 1998 m. pradėjus teikti studijų paskolas gyvenimo išlaidoms apmokėti, studijų paskolų sistema Lietuvoje nuolat buvo tobulinama. 2003 m. pradėtos teikti valstybės paskolos studijų įmokai mokėti ir dalinėms studijoms pagal tarptautines sutartis ir susitarimus. 2009 m. mokslo ir studijų reformos metu valstybės paskolų studentams sistema reformuota į valstybės remiamų paskolų studentams sistemą. Šiai paskolų sistemai veikiant jau penkerius metus, vėl pradėta diskutuoti apie studijų finansavimo reformą, kartu apie studijų paskolų sistemos pokyčius, šios sistemos tobulinimą. Nepaisant aktyvių diskusijų viešojoje erdvėje, studijų paskolų sistemų ir jų efektyvumo klausimai mokslinėje erdvėje beveik neaptariami.

Straipsnyje analizuojamos įvairios studijų paskolų sistemos ir veiksniai, turintys įtakos jų efektyvumui. Šio tyrimo kontekste efektyvumas suprantamas kaip tikslų, kurie buvo kelti studijų paskolų sistemai, įgyvendinimas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti teorines studijų paskolų sistemų atsiradimo prielaidas, joms keliamus tikslus ir įgyvendinti turinčius įtakos veiksnius.

Tyrimė remtasi mokslinės literatūros analize ir sinteze, dokumentų turinio analize.

Studijų paskolų atsiradimo prielaidos

Po Antrojo pasaulinio karo elitinio aukštojo mokslo tradicija iš esmės pasikeitė ir tai lėmė didesnę aukštojo mokslo prieinamumą neatsižvelgiant į socialinę padėtį ar klasę. Per pusę praėjusio amžiaus studentų skaičius aukštosiose mokyklose labai padidėjo: po Antrojo pasaulinio karo į aukštąsias mokyklas buvo priimama 5–6 proc. atitinkamos amžiaus grupės asmenų, o pastaraisiais dešimtmečiais stojančiųjų skaičius siekia net 20–60 proc., kartais yra dar didesnis (Herbst, 2007, p. vii). Be to, pasaulio ekonomikai sparčiai kintant, švietimo reikšmė, rengiant lanksčius įgūdžius ir gebėjimus turinčius asmenis, padidėjo. Dabar išsilavinimas būtinas ne tik pilietinių, kultūrinių ir demokratinių vertybių plėtrai užtikrinti, bet ir ekonomikos augimui konkurencijos sąlygomis skatinti (Barr, et al., 2009, p. 3).

Aukštojo mokslo sektoriaus augimas² lemia vis didėjantį finansinių išteklių poreikį, o tai suponuoja efektyvaus lėšų panaudojimo problemą. Kai trūksta finansavimo, susiduriama su kitomis problemomis – prastėjančia aukštojo mokslo kokybe, lėtesne aukštojo mokslo sistemos plėtra, studijų prieinamumo ribojimais, prastėjančiomis akademinio personalo gyvenimo sąlygomis (Johnstone, 2004, p. 2). Europos Sąjungoje investicijų į aukštąjį mokslą, kartu į žmogiškąjį kapitalą, nepakankamumas laikomas grėsme, kad Europa nebebus pajėgi efektyviai konkuruoti su kitomis valstybėmis (Barr, et al.,

² 2006 m., „Eurostat“ duomenimis, vien Europoje (geografiniu požiūriu) buvo apie 4 tūkst. aukštojo mokslo institucijų, per 17 mln. atudentų ir daugiau kaip 1,5 mln. aukštojo mokslo sektoriaus darbuotojų, iš kurių 0,5 mln. sudarė tyrėjai (COM (2006) 208 final, p. 3).

2009, p. 4). Dėl to pradėta abejoti išimtinio valstybės vaidmeniu finansuojant aukštąjį mokslą ir, siekiant didinti šios srities konkurencingumą bei studentų pasirinkimo galimybes, pradėta rūpintis finansinių šaltinių diversifikavimu³, labiau kontroliuoti valstybės skiriamų lėšų panaudojimą (Albrecht, Ziderman, 1993, p. 72).

Šios tendencijos lėmė išlaidų padalijimo koncepcijos (angl. *cost-sharing*) populiarumą, kuria remiantis pereinama nuo valstybinio aukštojo mokslo finansavimo prie dalinio jo finansavimo iš privačių lėšų, kurias skiria suinteresuoti asmenys, gaunantys naudos iš aukštojo išsilavinimo. Teigiama, kad aukštojo mokslo finansinę našą kartu su valstybe turėtų prisiimti darbdaviai (dėl didesnio išsilavinusių darbuotojų darbo našumo), įvairūs labdaros ir paramos fondai, studentai ir jų šeimos (Želvys, 2013, p. 10; Mahodeb, 2006, p. 51–53; Johnstone, 2004a, p. 404). Kaip rodo praktika, dažniausiai studijų išlaidų dalis perkeliama ant studentų ir jų tėvų pečių (Guille, 2002, p. 417). Tai daroma įvairiai – įvedant studijų ar administracinius mokesčius visiems ar daliai studentų, didinant šiuos mokesčius, mažinant finansinę paramą studentams ir sudarant sąlygas gauti studijų paskolas, skatinant privataus aukštojo mokslo plėtrą (Johnstone, 2004a, p. 405).

Išlaidų padalijimo teorijos šalininkai teigia, kad tik valstybinis aukštojo mokslo

³ Europos universitetų asociacijos atlikto tyrimo metu nustatyta, kad vidutiniškai Europoje universitetai beveik 73 proc. visų finansavimo lėšų gauna iš valstybės, studentų indėlis yra antras aukštųjų mokyklų pajamų struktūroje ir sudaro 9 proc., dar 18 proc. aukštojo mokslo institucijos gauna iš įvairių kitų šaltinių (paramos, sutarčių su verslu, teikiamų paslaugų). Tai rodo, kad aukštosios mokyklos įvairiose valstybėse diversifikuoja finansinius šaltinius. Taip pat pastebima, kad ekonominė krizė paveikė aukštųjų mokyklų finansavimo tradicijas ir lėmė dar didesnį finansinių išteklių diversifikavimą (Estermann, Pruvot, 2011, p. 27, 80, 84).

finansavimas sukuria teisingumo trūkumą (angl. *equity gap*). Aukštesiose mokyklose dažniau studijuoja vidurinėsios klasės atstovai, taigi visiškai finansuojant aukštąjį mokslą iš mokesčių mokėtojų pinigų susidaro situacija, kad mokesčių pajamos perskirstomos iš neturtingų asmenų labiau pasiturintiems (Barr, *et al.*, 2009, p. 5; Cristie, Munro, 2003, p. 622). Be to, ekonominė aukštojo mokslo nauda asmeniui gerai žinoma: aukštesnio išsilavinimo asmenų darbo užmokestis ir pajamos didesnės, mažesnis tokių asmenų nedarbas, didesnis darbo našumas (Simkovic, 2013, p. 532–533).

Kita vertus, aukštajam mokslui esant vertingam ir visai visuomenei, svarbu užtikrinti ne tik finansinį aukštojo mokslo sistemos tvarumą, bet ir didinti aukštojo mokslo prieinamumą, į jį įtraukiant nepakankamai atstovaujamų grupių asmenis (Leach, 2013, p. 268). Nors išlaidų dalijimasis leido užtikrinti aukštojo mokslo finansavimo stabilumą, aukštojo mokslo sistema turi būti apsaugota ir nuo grėsmės, kad „didėjantis mokestis už studijas lems didėjančią aukštojo mokslo prieinamumo atotrūkį tarp studentų iš dideles ir mažas pajamas gaunančių šeimų“ (Kane cit. pg. Chang, Ong-Dean, 2005, p. 8).

Tik sukūrus tinkamą finansinės paramos studentams sistemą ir asmenims iš labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių sudarius palankias sąlygas įstoti, mokytis ir baigti aukštąjį mokslą, užtikrinant, kad nepalankūs ekonominiai veiksniai nedarys tam įtakos, galima užtikrinti studijų sistemos teisingumą ir veiksmingumą (Leveno ir Naujojo Luveno komunikatas, 2009).

Visuotinai pripažįstama, kad negražintina studentų finansinė parama (pavyz-

džiui, stipendijos) labiau skatina prieinamumą, tačiau, kai valstybės išteklių riboti, šios paramos mastas dažnai nebūna pakankamas. Dažnai pasirenkama tokia studentų finansinės paramos sistema, kurioje derinamos paskolos (geriau susietos su pajamomis) ir poreikiu bei pasiekimais grįstos stipendijos, tai leidžia studentams pasiekti ir geresnių rezultatų studijuojant bei baigus studijas (OECD, 2012, p. 4). Negavusiems ar gavus nepakankamą negrąžintiną finansinę paramą suteikiama galimybė gauti finansavimą per studijų paskolų sistemą (Ziderman, 2003, p. 30).

Studijų paskolos yra priemonė, kuri suteikia studentams iš nepasiturinčių šeimų galimybę gauti lėšų auštajam išsilavinimui, o kai ši investicija pradeda teikti naudą ir paskolos gavėjas turi pakankamai lėšų, šias lėšas grąžinti skolintojui (Woodhall, 2004, p. 41; Johnstone, 2004, p. 2; 2006, p. 10 ir pan.). Apmokestinus studijas, studijų paskolos leidžia atskleisti stipriąją aukštojo mokslo išlaidų pasidalijimo paradigmos pusę – aukštojo mokslo efektyvumo, kuris reiškia mažesnę finansinę našta visiems mokesčių mokėtojams ir sukuria galimybę gauti papildomų lėšų nemažinant aukštojo mokslo prieinamumo ir padidinant motyvuoto pasirinkimo tikimybę, nes investuojant lėšas pamatuojama būsimą ekonominę naudą, ir socialinės lygybės (teisingumo) užtikrinimo pusiausvyrą (Woodhall, 2004, p. 41; Johnstone 2004 p. 10; 2006, p. 6–7; Barr, et al., 2009, p. 34–35).

Studijų paskolų sistemų raida

Pirmoji studijų paskolų sistema buvo sukurta Kolumbijoje 1950 m. (Salmi, 2003, p. 1), netrukus šiuo pavyzdžiu pasekė ir kitos šalys – JAV, kelios Europos valsty-

bės. Taigi studijų paskolos, kaip finansinės paramos studentams priemonė, atsirado palyginti neseniai – tik XX a. penktajame dešimtmetyje.

Iki 1980 m. studijų paskolos pradėtos teikti apie 30 valstybių, labiausiai ši paramos rūšis paplito Lotynų Amerikos ir Karibų jūros regiono valstybėse bei neturtingose Afrikos valstybėse (Bray, 1986, p. 343). Europoje dominavo negrąžintinos finansinės paramos studentams formos ir tik Islandijoje finansinė parama studentams buvo teikiama išduodant studijų paskolas (Eurydice, 2000, p. 127). Pažymėtina, kad šiuo laikotarpiu dominavo paskolos studentų gyvenimo išlaidoms padengti, nes studijų mokesčiai buvo palyginti nedideli ir daugumą studijų išlaidų sudarė būtent pragyvenimo išlaidos (Albrecht, Ziderman, 1993, p. 77).

Antroji studijų paskolų sistemų populiarumo banga prasidėjo 1990 m. (Vossensteyn, et al., 2013, p. 20). Apie dvidešimt studijų paskolų sistemų veikė Lotynų Amerikoje ir Karibų jūros regione, keturios – Vidurio Rytuose ir Šiaurės Amerikoje, septynios – Šiaurės Afrikos valstybėse ir apie penkiolika – Vakarų Europoje (Albrecht, Ziderman, 1993, p. 76; Woodhall, 2004, p. 46). Šiuo laikotarpiu D. Britanijoje kitos finansinės paramos studentams rūšys buvo pakeistos studijų paskolomis ir tokia sistema veikia iki šiol (Eurydice, 2000, p. 181).

Taip pat po 1990 m. studijų paskolų, kurių grąžinimas siejamas su paskolos gavėjo pajamomis (angl. *income-related student loan*), modelis buvo pritaikytas valstybės lygmeniu ir pradėjo populiarėti. Pirmosios valstybės, kuriose buvo pritaikyti su pajamomis susiję studijų paskolų modeliai, buvo Švedija, Australija ir Gana, kiek vėliau šių valstybių pavyzdžiu pa-

sekė Naujoji Zelandija, PAR, JAV, Čilė, D. Britanija, Vengrija ir kt. (Berlinger, 2009, p. 257; Chapman, 2008, p. 91–97).

Trečioji susidomėjimo studijų paskolomis banga kilo ekonominės krizės laikotarpiu. Kai kuriose Europos valstybėse studijų paskolų sistemos buvo plečiamos ar tobulinamos. Pavyzdžiui, Ispanijoje studijų paskolų gavėjų ratas buvo padidintas – šios paskolos pradėtos teikti magistro ir doktorantūros studentams (Eurydice, 2013, p. 77).

A. Ziderman ir H. Shen (2009, p. 315) teigimu, dabar pasaulyje studijų paskolų sistemos veikia apie 70 valstybių. Šių paskolų sistemų tikslai apima platų spektrą – nuo universitetų sistemos plėtos ir aukštojo mokslo prieinamumo didinimo iki specializuotos darbo jėgos poreikio patenkinimo ir aukštojo mokslo finansavimo šaltinių diversifikavimo (Ziderman, 2002, p. 38). Studijų paskolų sistemos nuo jų sukūrimo iki pat šių dienų tobulinamos didinant jų patrauklumą studentams, didinant studentų, kurie gali jomis pasinaudoti, ratą, taip pat grąžinimo efektyvumą.

Diskusija apie studijų paskolų trūkumus

Nepaisant studijų paskolų teigiamo poveikio tiek aukštojo mokslo finansinei situacijai, tiek teisingumui ir lygybei, nemažai mokslininkų kritikuoja šią priemonę. Pagrindinės pastabos, išsakomos studijų paskolų sistemai, yra šios:

- **Studijų paskolos nemažina stratifikacijos aukštajame moksle ir nedidina jo prieinamumo.** Tyrimai rodo, kad dažnai mažas pajamas gaunantys asmenys turi neigiamas nuostatas skolinimosi atžvilgiu. Studentai iš nepasiturinčių šeimų skolinasi nenoriai ir yra linkę

naudotis negrąžintina finansine parama arba dirbti (Chang, Ong-Dean, 2005, p. 5–6). Be to, studentai, kilę iš žemesnės socialinės klasės, labiau linkę aukštąjį išsilavinimą suprasti kaip natūraliai rizikingą investiciją, reikalaujančią didelių išlaidų ir asmeninio indėlio, tačiau neturinčio užtikrintos ekonominės gražos (Christie, Munro, 2003, p. 631; Leach, 2013, p. 280). Taigi, manoma, kad negrąžintina finansinė parama studentams iš nepasiturinčių šeimų yra tinkamesnė ir veiksmingesnė nei studijų paskolos.

- **Studijų paskolos skatina aukštųjų mokyklų absolventų skolos augimą.** Asmenys, kurie įgijo aukštąjį išsilavinimą pasinaudoję studijų paskola, baigę studijas turi nemažą įsiskolinimą⁴. Ši finansinė našta lemia studijų paskolų nepatrauklumą, nes jauni žmonės dažnai turi ir kitų skolinių įsipareigojimų, pavyzdžiui, būsto paskolą ir pan. Sprendimas skolintis lėšų studijoms sukelia studentams tam tikrą netikrumą, atsiranda spaudimas susirasti gerai mokamą darbą, todėl paskolų gavėjams galimybė dirbti socialiai naudingus, tačiau mažiau mokamus darbus atrodo nepatraukli (Woodhall, 2004, p. 42).
- **Didelė aukštojo mokslo nauda visuomenei suponuoja valstybės pareigą finansuoti aukštąjį mokslą.** Vienas iš pagrindinių ideologi-

⁴ Pavyzdžiui, JAV pagrindinė valstybės teikiama finansinė parama studentams yra studijų paskolos, kurios privalo būti grąžinamos su palūkanomis, o tai lemia aukštą aukštųjų mokyklų absolventų skolos lygį (Simkovic, 2013, p. 557).

nių argumentų prieš studijų paskolas, kad aukštasis išsilavinimas naudingesnis visuomenei nei pačiam individui, todėl studijos ir turėtų būti finansuojamos iš valstybės lėšų (Johnstone, 2004, p. 4).

- **Dauguma studijų paskolų sistemų neefektyvios.** Studijų paskolų sistemos administravimo ir teikimo kaina didelė, rizika, kad šios paskolos nebus gražintos, taip pat nemaža⁵ (Woodhall, 2004, p. 42). A. Ziderman (2004, p. 14) teigia, kad daugelyje valstybių studijų paskolų sistemos neleidžia pasiekti joms iškeltų tikslų dėl padarytų klaidų – nepakankamo paramos dydžio, studentų aprėpties, nekonkrečių studijų paskolų sistemos tikslų ar pasirinkto modelio jiems įgyvendinti.

Studijų paskolų šalininkai nesutinka ir randa argumentų, kodėl studijų paskolos yra patraukli finansinės paramos studentams priemonė. Tyrimų įrodyta, kad studijų paskolos nemažina aukštojo mokslo prieinamumo (Dente, Piraino, 2011, p. 375), o kartu su kitomis finansinės paramos studentams priemonėmis daro jam teigiamą poveikį (Woodhall, 2004, p. 42). Be to, didėjant aukštojo mokslo išlaikymo išlaidoms, visada prieinama ta riba, kai valstybės skiriamo finansavimo nepakanka šiai sistemai išlaikyti ir priimti visus norinčius studijuoti; tai lemia vis tiek kylančius studijų prieinamumo ribojimus. Reikia pažy-

⁵ UNESCO atliktoje studijų paskolų lyginamojoje analizėje (Johnstone, Marcucci, 2007, p. 22) nurodyta, kad pasaulyje studijų paskolų gražinama apie 60 procentų. Atkreiptinas dėmesys, kad toje pačioje analizėje pateikiama ir labai efektyvių studijų paskolų sistemų pavyzdžių – Nyderlanduose ir Vengrijoje gražinama 98 proc. paskolų, D. Britanijoje šis santykis siekia 88 procentus.

mėti, kad didžiausia aukštojo išsilavinimo nauda atitenka individams, nes, įgiję aukštąjį išsilavinimą, turi didesnių galimybių rasti darbą, jų pajamos didesnės, išsilavinimas turi teigiamą poveikį sveikatai (OECD, 2010, p. 102, 117, 158). Valstybė, finansuodama aukštąjį mokslą, tikisi, kad aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys atneš naudą visuomenei, tačiau emigracijos tikimybė šią investiciją paverčia rizikingą. Atsižvelgdama į tai, valstybė gali sumažinti finansinę riziką finansuodama aukštąjį mokslą paskolomis, o ne padarydama jį nemokamą ir teikdama negražinamą finansinę paramą (Simkovic, 2013, p. 556).

Nors studijų paskolų sistemos kritikuojamos, jos vis dažniau naudojamos siekiant užtikrinti aukštojo mokslo teisingumą ir prieinamumą šio sektoriaus plėtrai ir masiškumo sąlygomis.

Studijų paskolų sistemų modeliai

Studijų paskolų sistemų modeliai skirstomi pagal paskolos gražinimo tvarką (Johnstone, 2009, p. 191; Albrecht, Ziderman, 1993, p. 84) ir skiriamos tokios paskolos:

- **įprastos paskolos** (angl. *mortgage-type loan; conventional loan; fixed-scheduled loan*), kurių gražinimo terminas nustatytas, paskola gražinama pagal gražinimo grafiką (Johnstone, 2009, p. 190). Tokios paskolos teikiamos JAV, Latvijoje, Estijoje, Lietuvoje ir kt.;
- **paskolos, susijusios su gavėjo pajamomis** (angl. *income contingent loan*), kai paskolos gražinimo pradžia, laikotarpis ir gražinama suma priklauso nuo asmens pajamų. Paskolos įmokos dydis skaičiuojamas įvairiai. Pavyzdžiui, Kanadoje paskolos įmokos dydis skaičiuojamas

nuo visos paskolos gavėjo pajamų sumos, D. Britanijoje paskolos įmoka skaičiuojama nuo viršijančios tam tikrą nustatytą sumą pajamų sumos (Vossensteyn, et al., 2013, p.77, 88);

- **mišrios paskolos** (angl. *hybrid fixed shedule-income contingent loan; soft income contingency loan*), kai iki tam tikro paskolos gavėjo pajamų lygio paskola yra gražinama kaip asmens pajamų dalis, o pasiekus nustatytą pajamų lygį paskola pradedama gražinti pagal grafiką. Šio modelio pranašumas tas, kad asmuo, sumažėjęs jo pajamoms, paskolą gražina pagal galimybes, nėra apribojamas finansiškai. Tai naudinga ir valstybei, nes mažas pajamas gaunantis asmuo gražina nors ir mažą paskolos dalį, o įprastų studijų paskolų atveju esant mažoms pajamoms paskolos gražinimas sustabdomas. Tokia studijų paskolų sistema yra Nyderlanduose (Johnstone, 2009, p. 190);
- **absolventų mokestis** (angl. *undergraduate tax*), kai kiekvienam aukštosios mokyklos absolventui nustatyta prievolė mokėti papildomą mokestį nuo savo pajamų dalies nustatytą terminą ar neterminuotai. Šis modelis nėra grynasis paskolų modelis, nes aukštąjį išsilavinimą įgijęs asmuo sumoka valstybei už aukštojo mokslo subsidijavimą studijų metu. Šis modelis labiau pritaikytas uždarams ekonomikoms, nes mokesčio surinkimas vyksta per mokesčių sistemą, o išvykus į kitą valstybę gali būti sudėtinga šiuos pinigus atgauti, be to, aukštųjų mokyklų absolventų priešinimasis jo įvedimą gali padaryti politiškai sudėtingą (Barr, et al., 2009, p. 34).

Mokslinėje literatūroje dažnai aptinkama nuomonė, kad studijų paskolos, susietos su pajamomis, sukelia mažesnę finansinę naštą paskolos gavėjui nei įprastos paskolos. Nustatyta, kad dėl didelio finansinio neužtikrintumo ir didėjančios rizikos paskolų gavėjai mieliau mokėtų daugiau ir rinktųsi paskolas, susietas su pajamomis (Migali, 2012, p. 872, 886). Be to, kai mokesčių ir socialinės apsaugos sistemos efektyvios, su pajamomis susietos studijų paskolos yra tinkamesnės siekti pagrindinių finansinės paramos tikslų (Berlinger, 2009, p. 257). Kita vertus, tokių paskolų gražinimo srautus sunkiau prognozuoti, administravimo išlaidos gerokai didesnės ir valstybė turi skirti daugiau lėšų šiai sistemai išlaikyti (Johnstone, 2009, p. 194–195) arba šias išlaidas apmoka paskolų gavėjai, mokėdami didesnes palūkanas (Albrecht, Ziderman, 1993, p. 76; Johnstone, 2009, p. 197). Vis dėlto paskolų sistemos „dosnumas“ labiau priklauso ne nuo pasirinkto modelio, bet nuo mėnesinės paskolos gražinimo įmokos ir paskolos gražinimo trukmės (Johnstone, 2009, p. 195).

Mokslininkai pripažįsta, kad kiekvienos valstybės pasirinktas studijų paskolų modelis yra unikalus. Kiekviena sistema yra individuali ir itin sunku išskirti bendrąsias ar geriausias praktikas, o įvairių valstybių paskolų sistemų skirtybes nulemia skirtingi jų tikslai, administravimo struktūra, paskolų teikimo ir gražinimo sąlygos (Ziderman, 2002, p. 37).

Studijų paskolų sistemos elementai

Studijų paskolos gali būti apibūžiamos kaip finansinės paramos studentams programa, kurioje paprastai dalyvauja valstybė. Programos tikslas – padengti tiesio-

gines ir (ar) netiesiogines studijų išlaidas ir sukurti studentams prievolę grąžinti šią paramą nustatytu būdu (Johnstone, 2009, p.189). Studijų paskolų sistemų struktūra visada turi tris pagrindinius elementus:

- **Studijų paskolų sistemos tikslai.**

Studijų paskolos yra priemonė tam tikroms aukštojo mokslo problemoms spręsti. Šiuos tikslus nustato aukštojo mokslo politikos kūrėjai.

- **Studijų paskolų administravimo struktūra**

nusako valstybės vaidmenį teikiant studijų paskolas, lėšų šaltinį ir kt. teikiant paskolas. Šį elementą galima skaidyti smulkiau:

- *valstybės vaidmuo* teikiant studijų paskolas yra įvairus – valstybė skolina lėšų studentams ar suteikia jiems valstybės garantiją, padengia administracines studijų paskolų sistemos išlaidas, leidžia naudoti mokesčių surinkimo ar pajamų apskaitos sistemas (Johnstone, 2009, p. 192). Valstybės intervencija į paskolų sistemą pašalina rinkos trūkumus – asmenims, neturintiems pakankamai turto ir kurių kreditingumas mažas, suteikiama galimybė pasiskolinti lėšų (Dente, Piraino, 2011, p. 376–377). Taigi valstybė prisiima įsipareigojimus ir dalį paskolos grąžinimo rizikos;
- *lėšų paskoloms teikti* suteikia tiek valstybė, tiek privačios kredito įstaigos, retai ir aukštosios mokyklos. Tik lėšų paskoloms teikti pakankamumas garantuoja šios sistemos tvarumą. Studijų paskolų sistemoms reikia ne tik pradinio įnašo, bet ir nuolatinių investicijų. Atliekant įvairių

studijų paskolų sistemų analizę nustatyta, kad studijų paskolų sistemos negali veikti tik iš grąžinamų paskolų lėšų, ir, nors investicijos ilgai gali mažėti, nuolatinių investicijų poreikis visada išliks (Woodhall, 2004, p. 43);

- *paskolas administruojanti institucija* gali būti tiek valstybės, tiek privati. Studijų paskolų sistemos efektyvumui turi įtakos tik šios institucijos veiklos efektyvumas, tačiau pripažįstama, kad kredito įstaigos dėl turimos paskolų teikimo ir administravimo patirties studijų paskolas gali administruoti efektyviau nei speciali valstybės institucija. Kita vertus, kai paskolas teikia ir administruoja valstybės institucija, gali būti lanksčiau reaguojama į aukštojo mokslo problemas.
- **Paskolų teikimo ir grąžinimo sąlygos.** Nusakoma paskolų studentams teikimo ir grąžinimo tvarka. Būtent šių sąlygų pasirinkimas ir nustatymas daro didžiausią poveikį įgyvendinant iškeltus paskolų sistemai tikslus. Paskolų teikimo ir grąžinimo sąlygos skaidomos į dvi dalis:
 - *paskolų teikimo sąlygos*:
 - reikalavimai paskolos gavėjui, jie gali būti susiję su studijų forma ar kryptimi, studento amžiumi, socialine padėtimi, akademiniais pasiekimais, aktyvia studento būsena ir pan. Dažniausiai šie kriterijai nustatomi, kai studijų paskolų teikimas siejamas su aukštojo mokslo

- prieinamumo nepakankamai atstovaujama visuomenės grupių asmenims didinimu (Ziderman, 2002, p. 45);
- paskolos suma – tokia paskolos suma, kuri studentui gali būti suteikta per studijų metus.
 - paskolos mokamos įvairiais būdais – tiesiai studentui, aukštojo mokslo institucijai ar studento šeimai, dalimis arba visa suma;
 - metinė palūkanų norma (paskolos kaina), ji priklauso nuo valstybės ekonominės padėties ir valstybės subsidijų. Nustatant palūkanų normą atsižvelgiama į infliacijos dydį, paskolų sistemos administravimo išlaidas, paskolos gavėjų nemokumo riziką (Simkovic, 2013, p. 589). Tačiau dažnai palūkanų norma nerodo tikrosios paskolos kainos, nes valstybė subsidijuoja dalį sistemos išlaikymo išlaidų. Pagal tai palūkanos yra kelių rūšių: rinkos (nustatytos pagal rinkoje galiojančią palūkanų normą), minimalios (mažesnės nei taikomos rinkoje, tačiau padengia visas paskolų sistemos išlaidas), nulinės (dengia infliaciją, bet ne paskolų administravimo išlaidas) ir neigiamas (visiškai subsidijuojamas valstybės) palūkanas (Woodhall, 2004, p. 46);
 - maksimalus studijų paskolos limitas, t. y. didžiausia suma, kurią studentas gali pasiskolinti per visą studijų laikotarpį;
 - paskolos paskirtis priklauso nuo siekiamų tikslų, tačiau dažniausiai studijų paskolos imamos studijų kainai ar gyvenimo išlaidoms padengti.
 - studijų paskolų grąžinimo sąlygos:
 - paskolos grąžinimo atidėjimo ir atleidimo nuo jos grąžinimo sąlygos priklauso nuo siekiamų tikslų. Reikia pažymėti, kad atleidimas nuo paskolos grąžinimo turėtų būti galimas tik tada, kai tikimybė, jog studijų paskola bus grąžinta, yra itin nedidelė (Bolton, 2013, p.1);
 - paskolos grąžinimo pradžios terminas (angl. *grace period*) – data ar sąlyga, kuriai įvykus, studentas privalo pradėti grąžinti studijų paskolą. Dažnai studijų paskolos grąžinimas atidedamas nuo 6 mėnesių iki 2 metų po studijų baigimo arba kol paskolos gavėjo pajamos pasieks nustatytą ribą;
 - paskolos grąžinimo laikotarpis – nustatomas konkretus terminas ar sąlyga;
 - paskolos įmokos dydis – apibrėžiama konkreti suma arba tam tikra paskolos gavėjo pajamų dalis.

Pasirinkti studijų paskolų sistemos elementai priklauso nuo valstybės politikos. Nustačius studijų paskolų sistemos tikslus, labai svarbu pasirinkti tinkamą studijų paskolų administravimo struktūrą bei paskolų teikimo ir grąžinimo sąlygas – būtent nuo jų priklauso studijų paskolų sistemos efektyvumas, t. y. pasiekiami sistemai keliami tikslai. Paprastai studijų paskolų sistema kuriama pagal du kriterijus – galimybę maksimaliai finansuoti aukštojo mokslo sistemą ir privačiomis lėšomis palengvinti našta valstybei (Ziderman, 2002, p. 45) bei galimybę kuo labiau sumažinti studijų paskolų sistemos administravimo išlaidas, kad studentams būtų užtikrintos kuo pa-

lankesnės skolinimosi sąlygos (Berlinger, 2009, p. 259–260).

Atsižvelgdamos į šiuos tikslus ir siekiant sukurti veiksmingą studijų paskolų sistemą, valstybės turėtų vadovautis keliais principais – bendrojo prieinamumo (tokia paskola išduodama visiems nustatytus kriterijus atitinkantiems asmenims, kurie kreipiasi dėl paskolos suteikimo), pakankamumo (suteikiamos paskolos suma pakankama atitinkamo lygio paskolos gavėjo poreikiams patenkinti), pagrįstumo poreikiais (paskolos teikiamos asmenims, kuriems ši parama reikalingiausia), subsidijavimo (pasirinkta paskolos sistemos išlaidų dalis padengiama valstybės), atsiperkamumo (studijų paskolų administravimas ir subsidijų dydis užtikrina paskolų sistemos tvarumą (Ziderman, 1999, p. 23)), gražinamumo (nemokumo ir atleidimo nuo paskolų gražinimo kriterijai objektyvūs, siekiant susigrąžinti didžiąją paskolintų lėšų dalį) (Johnstone, Marcucci, 2007, p. 18), likvidumo (galimybė perleisti studijų paskolas privačiam investuotojui) (Johnstone, 2009, p. 193).

Studijų paskolų sistemos tikslai

Dažnai neįmanoma aiškiai išskirti studijų paskolų sistemos tikslų, nes dažniausiai jų būna ne vienas ir jie yra glaudžiai susiję (Johnstone, Marcucci, 2007, p. 24). Tačiau teoriškai galima nurodyti penkis studijų paskolų sistemos tikslus, kurie daro įtaką studijų paskolų sistemos dizainui, efektyvumui ir finansiniam tvarumui (Ziderman, 2002, p. 38; Johnstone, Marcucci, 2007, p. 3–6):

- **Privačių lėšų pritraukimas.** Europoje vienas iš svarbiausių politinės darbotvarkės klausimų yra aukštojo mokslo finansavimas ir efektyvus jo valdymas. JAV privačios lėšos su-

daro apie pusę visų aukštojo mokslo lėšų, Europoje ši dalis tesiekia ketvirtadalį (COM (2006) 208). ES narės siekia diversifikuoti finansavimo šaltinius pritraukdamos investicijas ir vis dažniau įvesdamos studijų mokesčius. Šiame kontekste, siekiant sumažinti neigiamą studijų mokesčių poveikį aukštojo mokslo prieinamumui, naudojamosi studijų paskolų sistemomis (Dente, Piraino, 2011, p. 337).

Siekiant taupyti valstybės lėšas, pirmiausia turi būti pasirinkta efektyvi studijų paskolų administravimo struktūra, nustatyta racionali valstybės subsidijuojamos paskolos dalis. Taip pat būtina nustatyti tinkamas studijų paskolų gražinimo sąlygas, kurios leistų užtikrinti pakankamą studijų paskolų sistemos gražą. Tačiau praktika rodo, kad daugelis studijų paskolų modelių nėra pritaikyti siekti šio tikslo dėl pernelyg didelės subsidijų dalies, didelio nemokumo, didelių paskolų sistemos administravimo išlaidų (Albrecht, Ziderman, 1993, p. 71).

- **Aukštojo mokslo prieinamumo užtikrinimas.** Tai lygių socialinių ir ekonominių sąlygų visiems siekiantiems aukštojo mokslo studentams sudarymas jiems siekiant aukštojo mokslo ir sėkmingai jį baigiant (Londono komunikatas, 2007). Tai vienas iš svarbiausių aukštojo mokslo politikos tikslų ir labiausiai ginčijamas studijų paskolų sistemos tikslas. Nepaisant atsargaus žemesnių visuomenės klasių požiūrio į skolinimąsi ir aukštojo mokslo ekonominę naudą, aukštojo mokslo prieinamumas studijų paskolomis gali būti sėkmingai užtikrintas. Šiam tikslui pasiekti studijų pasko-

lų sistema turi atitikti kelis kriterijus – aprėpties, veiksmingumo ir teisingumo (Guille, 2002, p. 417; Ziderman, 2009, p. 227). Studijų paskolos turi būti prieinamos tiems asmenims, kuriems reikia finansinės paramos, o studijų paskola būti tokio dydžio, kad studentai galėtų padengti tiesiogines ir netiesiogines studijų išlaidas. Siekiant didesnio nepakankamai atstovaujamo asmenų grupių susidomėjimo, studijų paskolų teikimo ir gražinimo sąlygos turi būti palankios studentams (Woodhall, 2004, p. 45; Ziderman, 2009, p. 230). Tačiau, siekiant išlaikyti šio tikslo ir studijų paskolų sistemos veiksmingumo pusiausvyrą, gali būti nustatyti tam tikri studijų paskolų teikimo ribojimai ir ribotos subsidijos.

- **Studentų finansinio savarankiškumo skatinimas.** Net kai aukštasis mokslas yra nemokamas, studentai patiria nemažai gyvenimo išlaidų. Daugelyje valstybių yra teisiškai ar morališkai priklausomi nuo tėvų, taigi jie padengia visas šias išlaidas ar jų dalį. Tačiau yra valstybių, kur įsitvirtinusi savarankiškumo, nepriklausomumo nuo tėvų tradicija. Ji itin ryški Skandinavijos valstybėse, kur laikomasi nuostatos, kad studentai turi patys padengti savo studijų ir gyvenimo išlaidas. Atsižvelgiant į tai, kad Šiaurės Europos valstybėms būdingas nemokamas aukštasis mokslas ir brangus pragyvenimas, visos valstybės teikia nemažas studijų paskolas gyvenimo išlaidoms (Johnstone, Marcucci, 2007a, p. 6). Siekiant užtikrinti studentų finansinį savarankiškumą,

būtina studijų paskolų sistemos sąlyga yra pakankamo dydžio paskolos ir maži reikalavimai paskolų gavėjams.

- **Darbo rinkos poreikių tenkinimas.** Studijų paskolų sistemos kuriamos ir siekiant remti studentus, kurie studijuoja valstybei svarbias specialybes (Dente, Piraino, 2011, p. 377). Šis tikslas gali būti dvejopas – skatinama rinktis visuomenei reikalingas specialybes ir skatinama dirbti tam tikrame regione. Siekiant šių tikslų, pagal poreikį įsidarbinusiems studentams gali būti taikomos įvairios studijų paskolų gražinimo lengvatos.
- **Studentų mobilumo skatinimas.** Vienas iš pagrindinių Europos aukštojo mokslo erdvės tikslų – didinti studentų mobilumą, o viena iš priemonių šiam tikslui pasiekti svarstoma lankstaus studentų finansinės paramos ir studijų paskolų perkėlimo į kitas šalis galimybė. Taigi studijų paskolos vertinamos kaip viena iš priemonių studijų mobilumui didinti. Studijų paskolos kaip priemonė studijų mobilumui skatinti naudojamos tokiose valstybėse, kaip antai Italija, Prancūzija, Lenkija, Vokietijoje, Islandijoje ir kt. (Barr, Berliner, et al., 2009, p. 44).

Studijų paskolų sistema studentų mobilumui skatinti turi būti efektyvi, t. y. paskoloms teikti skirta pakankamai lėšų ir jos tinkamai paskirstomos, užtikrinamas didelis paskolų gražinimas. Šią koncepciją geriausiai atspindėtų toks studijų paskolų modelis, kuris leistų užtikrinti mažas paskolų sistemos administravimo išlaidas, pakankamą studijų paskolų gražinimo lygį, būtų prieinamas visiems studentams,

o studijų paskolos dydžio pakaktų padengti tiesiogines ir netiesiogines studijų užsienyje išlaidas (Barr, Berlinger, et al., 2009, p. 63–65).

Išvados

Studijų paskolos – viena iš valstybės studentų finansinės paramos priemonių, skirta padengti tiesiogines ir netiesiogines studijų išlaidas ir sukurianti studentams pareigą suteiktą finansinę paramą gražinti iš anksto nustatytu būdu, gavus tiesioginę naudą iš įgyto išsilavinimo.

Nors kiekviena studijų paskolų sistema yra išskirtinė, visas studijų paskolų sistemos sudaro trys elementai – studijų pasko-

lų sistemos administracinė struktūra, studijų paskolų sistemos tikslai bei paskolų teikimo ir gražinimo sąlygos.

Teorijoje skiriami penki pagrindiniai studijų paskolų sistemos tikslai – aukštojo mokslo prieinamumo užtikrinimas; aukštojo mokslo finansavimo didinimas; studentų finansinio savarankiškumo skatinimas; darbo rinkos poreikių tenkinimas ir studentų mobilumo skatinimas.

Aukštojo mokslo politikos kūrėjams nustačius studijų paskolų sistemos tikslus, svarbiausia prielaida užtikrinant sėkmę siekiant šių tikslų yra tinkamas kitų dviejų studijų paskolų sistemos elementų – administracinės struktūros ir paskolų teikimo ir gražinimo sąlygų – pasirinkimas.

LITERATŪRA

Albrecht, D.; Ziderman, A. (1993). Student Loans: An Effective Instrument for Cost Recovery in Higher Education? *The World Bank Research Observer*, Vol. 8, No. 2, p. 71–90 [žiūrėta 2014 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/3986488>.

Barr, N.; Berlinger, E.; Dumcius, R.; Gausas, S.; Gilly, G.; Macadie, H.; Nemeslaki, A.; Papp, E.; Repeckaite, D. (2009). *Feasibility Study on Student Lending. Final Report. LSE*, p. 211 [žiūrėta 2014 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lse.ac.uk/businessAndConsultancy/LSEConsulting/pdf/EuropeanStudentLending.pdf>.

Berlinger, E. (2009). An Efficient Student Loan System: Case Study of Hungary. *Higher Education in Europe*, Vol. 34, No. 2, p. 257–267 [žiūrėta 2014 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1080/03797720902867542>.

Bolton, P. (2013). *Student Loan Statistics*. House of Commons Library, p. 17 [žiūrėta 2014 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą: www.parliament.uk/briefing-papers/sn01079.pdf.

Bray, M. (1986). Student Loans for Higher Education: The Honk Kong Experience in International Perspective. *Higher Education*, Vol. 15, p. 343–354 [žiūrėta 2014 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/3446696>.

Chang, G. C.; Ong-Dean, C. (2005). *The 'High-Fee High-Loan' Model of Student Finance in U.S. Higher Education: Consequences for Low-Income Students*. Philadelphia: Annual Meeting of The American Sociological Association [žiūrėta 2014 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: http://citation.allacademic.com/meta/p23191_index.html.

Chapman, B. (2008). Income Related Student Loans: Concepts, International Reforms and Administrative Challenges. *Cost-sharing and Accessibility in Higher Education: A Fairer Deal?*, p. 79–103.

Christie, H.; Munro, M. (2003). The Logic of Loans: Students' Perceptions of the Cost and Benefits of the Student Loan. *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 24, No. 5, p. 621–636 [žiūrėta 2014 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/3593353>.

Dente, B.; Piraino, N. (2011). Models for Determining the Efficiency of Student Loans Policies. *Journal of Higher Education Policy and Management*, Vol. 33, No. 4, p. 375–386 [žiūrėta 2014 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.informaworld.com/openurl?genre=article&id=doi:10.1080/1360080X.2011.585737>.

Estermann, T.; Pruvot, E. B. (2011). *Financially Sustainable Universities II: European universities diversifying income streams*. Brussels: EUA, p. 95.

Eurydice, Two Decades of Reform in Higher Education in Europe: 1980 Onwards (2000). *Eurydice Studies*, p. 567.

Eurydice, *Funding of Education in Europe 2000–2012: The Impact of the Economic Crisis. Luxembourg. Eurydice Report.* (2013). Luxembourg: Publications Office of the European Union, p. 104 [žiūrėta 2014 m. gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2797/50340>.

Guille, M. (2002). Student Loans: a solution for Europe? *European Journal of Education*, Vol. 37, No. 4, p. 417–431 [žiūrėta 2014 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1111/1467-3435.00119>.

Herbst, M. (2007). *Financing public universities: the case of performance funding.* Zurich: Springer, p. 233.

Johnstone, D. B. (2004). *Higher Education Finance and Accessibility: Tuition Fees and Student Loans in Sub Saharan Africa.* UNESCO, p. 20 [žiūrėta 2014 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: [http://gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/files/publications/foundation_papers/\(2004\)_higher_education_finance_and_accessibility_tuition_fees_and_student_loans_in_sub-saharan_africa.pdf](http://gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/files/publications/foundation_papers/(2004)_higher_education_finance_and_accessibility_tuition_fees_and_student_loans_in_sub-saharan_africa.pdf).

Johnstone, D. B. (2004). The Economics and Politics of Cost Sharing in Higher Education: Comparative Perspectives. *Economic of Education Review*, Vol. 23, p. 403–410 [žiūrėta 2014 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1016/j.econedurev.2003.09.004>.

Johnstone, D. B. (2009). Conventional Fixed-schedule Versus Income Contingent Repayment Obligations: is there a best loan Scheme? *Higher Education in Europe*, Vol. 34, No. 2, p. 189–199 [žiūrėta 2014 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1080/03797720902867377>.

Johnstone, D. B.; Marcucci, N. P. (2007). *Worldwide Trends in Higher Education Finance: Cost-Sharing, Student Loans, and the Support of Academic Research.* Paris: UNESCO, p. 36 [žiūrėta 2014 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: [http://gse.buffalo.edu/org/intHigherEdFinance/files/Publications/foundation_papers/\(2007\)_Worldwide_Trends_in_Higher_Education_Finance_Cost-Sharing_%20Student%20Loans.pdf](http://gse.buffalo.edu/org/intHigherEdFinance/files/Publications/foundation_papers/(2007)_Worldwide_Trends_in_Higher_Education_Finance_Cost-Sharing_%20Student%20Loans.pdf).

Johnstone, D. B.; Marcucci, N. P. (2007). *Financially Sustainable Student Loan Programs: The Management of Risk in the Quest for Private Capital.* UNESCO, p. 16 [žiūrėta 2014 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://gse.buffalo.edu/>

[org/inthigheredfinance/files/publications/student_loans/\(2007\)_financially_sustainable_student_loan_programs_the_management_of_risk.pdf](http://gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/files/publications/student_loans/(2007)_financially_sustainable_student_loan_programs_the_management_of_risk.pdf).

Johnstone, D. B.; Marcucci, N. P. (2007). *Student Loans in International Context: A Primer.* Paris: UNESCO, p. 27 [žiūrėta 2014 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: http://gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/files/Publications/student_loans/%282009%29_Student_Loans_in_International_Context-Primer.pdf

Leach L. (2013). Participation and Equity in Higher Education: are we going Back to the Future? *Oxford Review of Education*, Vol. 39, No. 2, p. 267–286 [žiūrėta 2014 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1080/03054985.2013.791618>.

Migali, G. (2012). Funding Higher Education and Wage Uncertainty: Income Contingent Loan Versus Mortgage Loan. *Economics of Education Review*, Vol. 31, p. 871–889 [žiūrėta 2014 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1016/j.econedurev.2012.06.001>.

Mohadeb, P. (2006). *Student Loans Schemes in Mauritania: Experience, Analysis and Scenarios.* Paris: UNESCO IIEP, p. 93 [žiūrėta 2014 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.unesco.org/iiep/PDF/pubs/B191.pdf>.

OECD, Education at a Glance. 2010, p. 472 [žiūrėta 2014 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2010-en>.

OECD, Education Indicators in Focus. OECD, 2012, Vol. 2, p. 4 [žiūrėta 2014 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/49729932.pdf>.

Salmi, J. (2003). *Student Loans in an International Perspective: The World Bank Experience.* World Bank, p. 26 [žiūrėta 2014 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą:

<http://dx.doi.org/10.1007/s10734-008-9146-0>.
Shen, H.; Ziderman, A. (2009). Student Loans Repayment and Recovery: International Comparisons. *High Education*, Vol. 57, No. 3, p. 315–333 [žiūrėta 2014 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą:

<http://dx.doi.org/10.1007/s10734-008-9146-0>.
Simkovic, M. (2013). Risk-Based Student Loans. *Washington and Lee Law Review*, Vol. 70, No. 1, p. 527–648 [žiūrėta 2014 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1941070>.

Vossensteyn, H.; Cremonini, L.; Epping, E.; Laudel, G.; Leisyte L. (2013). *International Experiences with Student Financing: Tuition Fees and Stu-*

dent Financial Support in Perspective. Final Report. Twente: Centre for Higher Education Policy Studies, p. 207 [žiūrėta 2014 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://doc.utwente.nl/86587/1/international-experiences-with-student-financing-tuition-fees-and-student-financial-support-in-perspective.pdf>

Woodhall, M. (2004). Student Loans: Potential, Problems and Lessons from International Experience. *JHEA/RESA*, Vol. 2, No. 2, p. 37–51 [žiūrėta 2014 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą:

Ziderman, A. (2002). Alternative Objectives of National Student Loans Schemes: Implications for Design, Evaluation and Policy. *Welsh Journal of Education*, Vol. 11, No. 1, p. 37–47 [žiūrėta 2014 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://docserver.ingentaconnect.com/deliver/connect/uwp/0957297x/v11n1/s4.pdf?expires=1398416950&id=77965951&titleid=6322&accname=Guest+User&checksum=7AA3772AB6A9A9D3B648579D2BC3DBDE>.

Ziderman, A. (2003). *Student Loans in Thailand: Are They Effective, Equitable, Sustainable?* Bangkok: UNESCO, p. 115 [žiūrėta 2014 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www2.unesco-bkk.org/elib/publications/StudentLoan/SL_thailand.pdf.

Ziderman, A. (2004). Policy Options for Student Loan Schemes: Lessons from Five Asian Case Studies. Bangkok: UNESCO, p. 111 [žiūrėta 2014 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: unesdoc.unesco.org/images/0013/001393/139365e.pdf.

Želvys, R. (2013). Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir „studentų krepšelio“ modelio įdiegimo padariniai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 31, p. 9–18.

Delivering on the modernisation agenda for universities: education, research and innovation. Communication of the Commission, COM (2006) 208 final.

Europos ministrų, atsakingų už aukštąjį mokslą, susitikimo Londone 2007 m. gegužės 18 d. komunikatas. (2008). *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai. Bolonijos–Londono laikotarpis 1999–2007*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.

Europos ministrų, atsakingų už aukštąjį mokslą, konferencijos Levene ir Naujajame Luvene 2009 m. balandžio 28–29 d. komunikatas. (2008). *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai: Leveno – Budapešto/Vienos laikotarpis 2009–2010*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, p. 14–23.

FACTORS OF THE EFFICIENCY OF THE STUDENT LOAN SYSTEM IN LITHUANIA

Rūta Bikulčiūtė, Rimantas Želvys

S u m m a r y

The development of mass higher education caused an austerity of state financing since the middle of the 20th century and encouraged higher education institutions to search for alternative sources of funding. One of the most convenient ways of diversifying the financial resources was the introduction of tuition fees. In this context, the student loans became an attractive means to ensure access to higher education. Student loans gave the students the possibility to cover their tuition fees and living costs and at the same time enabled the governments to save money. It is widely recognized that the higher education provides significant benefits to an individual. Students who are receiving loans get funding for the investment in education, and these loans must be repaid after graduation when the students get their economic benefits. The student loan system of Lithuania is also

relevant in the light of the higher education funding model.

The article provides an overview of the development of the student loan systems, an analysis of specific objectives of student loan schemes, and the factors influencing these objectives. The analysis of theoretical literature shows that the objectives of student loan systems are the following: improving access to higher education and the financial stability of the sector of higher education, promoting students' mobility and financial independence, meeting specific manpower needs. The success of the implementation of these objectives depends on the proper model of the student loan system and the national impact.

Key words: student loans, cost-sharing concept, financing of studies, student financial aid, efficiency.

Įteikta: 2014 07 28
Priimta: 2015 01 27